

VZPOMÍNKA NA VÁCLAVA FROLCE

Dne 27. září 2009 jsme si připomněli nedožitě sedmdesáté páté narozeniny Prof. PhDr. Václava Frolce, DrSc. Je to již více než sedmnáct let, co nás nečekaně opustil uprostřed své neutuchající činorodosti ve vědecké práci, pedagogických i organizačních aktivitách. A právě stále se zvětšující odstup od jeho náhlého odchodu, zvyrazňuje ztrátu, kterou etnologie utrpěla. Je to naprosto jednoznačné pro všechny, kteří se dostávají do kontaktu se studiem lidové kultury a zejména pro ty, které Václav učil, či s ním spolupracovali.

Přes nesmírně rozsáhlou a rozmanitou bilanci jeho působení (srov. např. Václav Frolec 1934–1992, Bibliografická příloha Národopisné revue č. 6, Ústav lidové kultury, Strážnice, 1994, 72 s.), která zahrnuje i publikace syntetické povahy, nebylo mu dopřáno skutečné završení svého díla, ke kterému se teprve připravoval a usilovně shromažďoval materiál. To je patrně v odborné rovině újma největší a nenahraditelná. Nejen pro českou, ale bezesporu i evropskou etnologii, v níž již zaujímal významné místo. Žádný z jeho současníků a ani dosavadních následovníků jej nedokázal alespoň částečně nahradit. Víím, co říkám, neboť jsem měl tu čest a štěstí s Václavem takřka třicet let úzce spolupracovat, učit se od něj a podílet se na řadě jeho projektů.

Nechci spekulovat ani hodnotit úroveň našeho současného studia lidové kultury. Jsem však přesvědčený, že by bylo dalším působením Václava Frolce výrazně progresivně ovlivněno v teoretické, metodologické i obsahové úrovni. Vedle jeho odborné publikované produkce, která je zájemcům přístupná a některé tituly vycházejí opakovaně, bych však rád připomněl další neopomenutelné aspekty jeho působení, které z něj činily výjimečnou osobnost. Byl nadán velkou předvídavostí, vycházející z encyklopedických znalostí materiálu i literatury a velkých zkušeností. Vždy s předstihem uměl formulovat aktuální teoretické i výzkumné cíle. Jen namátkou uvádím například mezinárodně pojaté studium lidové kultury v Karpatech a na Balkáně s akcentem na internetnické vztahy, výzkum a dokumentace vývoje našeho venkova po roce 1948, požadavek studia současných podob a projevů lidové kultury atd.

V mnoha ohledech těmito projekty předstihl svou dobu, a nebýt jeho aktivit, nikdy by nebyl takový materiál shromážděn. Nenacházel sice vždy pochopení u některých svých kolegů, kteří po roce 1989 jej neobjektivně kritizovali z politicky motivovaného konjunkturalizmu a snížili se

k osočování i po jeho úmrtí, což však dokládá jen jejich účelové zkreslování skutečnosti a přizemní osobní pohnutky.

Pro Václava však bylo rovněž příznačné nejen formulování úkolů, ale i jejich naplnění – po obsahové, personální a organizační stránce. Neexistovalo, aby jakýkoliv seminář či konference nevyšla v publikování výstupů. Nepoznal jsem nikoho jiného, kdo v jedné osobě zosobňoval takové komplexní a harmonické spojení nadání, znalostí, organizačních schopností, ale i systematickosti a důslednosti, vše hnáno nevyčerpatelnou energií. Sám vydal za celý tým a svým charismatem strhával další spolupracovníky. Neobyčejná a asi neopakovatelná osobnost.

Rád bych ještě uvedl, že by dnes měl bezpochyby radost ze svých nejbližších. Syn z prvního manželství Ivo, je mnohaletým úspěšným ředitelem Slovákého muzea v Uherském Hradišti, pod jehož vedením zaznamenává tato instituce dynamický rozvoj, a řadu roků navazuje na působení svého otce ve funkci předsedy Programové rady Mezinárodního folklórního festivalu ve Strážnici. Manželka Věra je renomovanou vědeckou pracovnící brněnského pracoviště Etnologického ústavu AV ČR, která vedle vlastní odborné a publikační činnosti, v níž částečně i navazuje na Václavovo dílo, pečlivě opatruje a zpracovává jeho nesmírně rozsáhlou pozůstalost. Obě dcery úspěšně studují Masarykovu univerzitu v Brně. Otce prakticky nepamatují, ale byl by na ně pyšný.

Odkaz a příklad Václava Frolce je stále s ná-

mi. Ať zůstane inspirací i v budoucnu. Etnologie to má zapotřebí. Vděčný žák, spolupracovník a kamarád

Jan Souček

VÝSTAVA O FRANTIŠKU KRETZOVI (1859–1929)

V letošním roce oslavilo Slovácké muzeum v Uherském Hradišti 95 let od svého otevření (1. června 1914). K tomuto jubileu uspořádalo výstavu pod názvem *Veteš nebo poklad? František Kretz a Slovácké muzeum*, věnovanou kustodovi a prvnímu řediteli Slováckého muzea, redaktoru, národopisnému pracovníkovi, hudebníkovi a komponistovi, organizátoru kulturního a společenského života na Slovácku, jehož kulatá výročí narození a smrti rovněž připadají na letošní rok.

Výstava představila dnešním divákům všestrannou osobnost Františka Kretze, vystaveného učitele, jehož další směřování silně ovlivnilo kulturní ovzduší rodného Blanska s archeologickými badateli v čele s Dr. Jindřichem Wanklem. Řízením osudu se Kretz na počátku devadesátých let 19. století usadil v Uherském Hradišti, centru regionu s pozoruhodnou lidovou kulturou. Patřil k hlavním představitelům moravského národopisu, kteří současně reprezentovali široké hnutí, usilující o záchranu mizějících dokladů tradiční lidové kultury, považované v tehdejšímu duchu za kulturu národní. O tyto ideje se opírala také Kretzova sběratelská aktivita, díky níž se postupně vypracoval na jednoho z předních znalců lidové kultury a v níž z dnešního hlediska spočívá jeho hlavní badatelský přínos. Brzy po příchodu na Slovácko se Kretzův zájem obrátil k lidovému výtvarnému umění, reprezentovanému především zdejším krocem, výšivkou, krajkou či keramikou, ale také malbami, plastikami, malovaným nábytkem, ručně psanými modlitbami nebo skleněnými výrobky. Jeho sběry se postupem času staly základem muzejních fondů Františkova (nyní Moravského zemského) muzea v Brně, Národopisného muzea Národního muzea v Praze, Slováckého muzea v Uherském Hradišti, nebo muzeí v západoslovenské Skalici a na Velehradě.

Výstava o Františku Kretzovi, zaplňující prostor hlavního výstavního sálu, současně podala zajímavé svědectví o úrovni kulturního života a muzejnictví na Moravě na přelomu 19. a 20. století. Architektonická a výtvarná koncepce nápaditě využila dobového výstavního mobiliáře, který zároveň evokoval původní instalaci Kretzových sbírek ve Slováckém muzeu. Vstupní část zahrnovala vitríny s textilními a keramickými doklady a repliku původní prezentace sbírky keramiky

a malovaných dřevěných truhel. Střed výstavního prostoru zaujímala rekonstrukce svérázného interiéru Kretzova staromládeneckého bytu, dovezená do všech detailů, včetně klavíru. Na něm při vernisáži – nápaditě pojaté jako dobové setkání s několika osobnostmi Kretze, zazněly rovněž sběratelovy skladby (např. *Trásák* na piano). Druhou polovinu výstavního prostoru vyplnily vitríny s dokumenty vypovídajícími o Kretzově životě, jehož hlavní náplní se stala publicistická a sběratelská činnost a kterou doplňovaly významné aktivity na poli národopisného bádání, muzejnictví a organizace kulturního a společenského života na Slovácku. Do okruhu Kretzových přátel a spolupracovníků náležela také řada významných malířů tehdejší doby – A. Kašpar, H. Schwaiger, A. Kalvoda, C. Mandel, A. Frolka aj., nejužší vztahy ho spojovaly zejména s Jožou Uprkou, jehož portrét s příznačným názvem *Mecenáš* dominoval ostatním ukázkám výtvarné tvorby Kretzových současníků. Mezi vystavenými exponáty se objevilo několik figurin s ukázkami slováckých krojů, dále textilií s množstvím výšivek a krajek a zejména početný soubor keramiky, reprezentované především západoslovenskou a moravskou fajánsí, ale také doklady holičské a hranické manufakturní produkce (určené proveniencí provedl PhDr. Jiřího Pajer, CSc.). Další expoziční celky vytvořily příklady dřevěných plastik, maleb na skle, relikviářů a ceroplastik pod šturcem, sklářských výrobků i montáží v lahvích, svatebních kytic a dalších artefaktů. Uvedené předměty, jež patří k nejstarším zachovaným dokladům lidové kultury a zároveň tvoří kmenový fond současného muzea, přitahovaly návštěvníky pozoruhodnou výtvarnou úrovní i řemeslným zpracováním. Výstavní prezentaci sbírkového materiálu doplnily vynikající dokumentární fotografie, ilustrující život a lidovou kulturu Slovácka na přelomu 19. a 20. století, ale též přibližující osobnost F. Kretze nebo nejstarší instalaci jeho sbírek ve Slováckém muzeu. V době konání výstavy (14. 5.–20. 9. 2009) se uskutečnily doprovodné programy, odkazující především na Kretzovo hudební nadání.

Autorky výstavního projektu PhDr. Romana Habartová a Mgr. Marta Kondrová se úspěšně vypořádaly se zadaným úkolem, podařilo se jim plasticky vykreslit lidský charakter F. Kretze i jeho tvůrčí přínos a rovněž zachytit atmosféru časů, v nichž se zrodila novodobá muzea a národopisná věda. K prezentaci dané problematiky využily všechny dostupné muzejní prostředky. Hlavní úlohu sehrál především mimořádný sbírkový fond, který posloužil nejen k dokumentaci Kretzových osoby a jeho činnosti, ale i širších dobových souvislostí. Současnému divákovi nabídly také

Nástin atmosféry v bytě čp. 27 Františka Kretze v Královské (dnešní Nádražní) ulici v Uh. Hradišti.

Instalace lidových textilií a holičské fajánse, v pozadí adjustace výšivek ze sběrů F. Kretze a jím pořízené dobové snímky.

Instalace keramiky a nábytku ve výstavě „Veteš nebo poklad? František Kretz a Slovácké muzeum“.

nevšední zážitek ze setkání s nejstaršími doklady lidové kultury z muzejních depozitářů. O tento účinek se však velkou měrou zasloužili rovněž zdejší konzervátoři a restaurátoři. Výstavu lze hodnotit jako velmi zdařilý příspěvek k oslavě muzejního jubilea. Svým obsahem i originálním zpracováním bude nepochybně patřit k nejvýznamnějším etnografickým výstavním akcím Slovákého muzea posledních let. Přípomínkou pozoruhodné osobnosti Františka Kretze se stane ještě připravovaný katalog, který si klade za cíl zhodnotit jeho působení v rozmanitých sférách. Z dnešního pohledu se jeví jako rozhodující zejména přínos sběratelský, neboť jeho zásluhou byla zachráněna velká část kulturního dědictví našich předků.

Alena Kalinová

Romana Habartová–Stanislav Štěrba: Jízda králů v Kunovicích. Město Kunovice, 2008, s. 344

K řadě titulů pojednávajících o jízdě králů přibyla obsáhlá a výpravná publikace, pod níž jsou podepsáni dva autoři – etnografka PhDr. Romana Habartová a přírodovědec RNDr. Stanislav Štěrba. Již sám titul předurčuje monotematické zaměření textu do jediné lokality Kunovic, jež jsou jednou ze čtyř obcí Slovácka (Hluk, Vlčnov, Kunovice a Skoronice), kde je tato lidová slavnost ve více či méně pravidelných intervalech dosud organizována. Oba autoři mají ke Kunovicím velmi osobní vztah. Romana Ha-

bartová, která se do Kunovic přivdala a založila zde svoji rodinu, jako členka a později i vedoucí folklorního souboru a zakladatelka a organizátorka festivalu Kunovské léto, pronikla do kulturního podhoubí města, které však v mnoha ohledech nezapře svůj vesnický charakter. Stanislav Štěrba se coby kunovický rodák sám jízdy králů v roli pážete aktivně účastnil a později se jako jeden z vedoucích někdejšího slováckého krúžku podílel na jejím organizování. Oba dva, jak Habartová, jako profesionální etnograf a Štěrba, jako vlastivědný a národopisný nadšený pracovník a sběratel, se také po řadu let zabývali záznamem „místní paměti“ o jízdě králů, tedy vypravováním pamětníků o všem, co s jízdou králů a její organizací souvisí. Jejich vzájemná generační vzdálenost zde sehrála pozitivní roli – obsáhli vlastní zkušenosti zvyk a jeho proměny v delším časovém úseku než je umožněno jedinci. Autorské spojení této dvojice mělo ještě jednu přednost – spájala se v ní odborná etnografická erudice a editorská a stylistická zkušenost Habartové na straně jedné, na straně druhé, u Štěrby, pak znalost zvláštností historického vývoje a cit pro genia loci Kunovic.

Ambicí autorů nebylo připojit k desítkám výkladů a hypotéz o původu jízdy králů nějaká další řešení. Jejich snahou bylo vyexcerpovat z oné „obecnosti“ zvyku, kdysi vlastního většině slováckých obcí to, čím je specifická a od jiných odlišná právě jízda králů kunovická, jak a čím zvyk obohatil život obyvatel Kunovic a naopak, čím Kunovjané obohatili jízdu králů. Právě v této vzájemné interakci vesnického člověka a lidového zvyku, v knize zdařile zachycené, spočívá největší přínos publikace. Autoři se prostřednictvím výpovědí pamětníků stále pohybují mezi těmi, kteří se na organizování jízdy králů podíleli a zaznamenávají jejich názory, pohnutky i soudy, neboť jsou si vědomi, že právě z tohoto zázemí vyrůstá potřeba i síla udržovat zvyk i na počátku třetího tisíciletí.

Při hodnocení práce bychom neměli zapomenout na archivní fotografické přílohy, v jichž defilují roduvšní Kunovjané, kteří naplnili své životy nejen prací, ale i tvůrčí schopností obohatit prostřednictvím tradice svůj svět krásou, která jim pomáhala v těžkých dobách nést jejich úděl.

Kniha je sice o kunovické jízdě králů, ale ještě více je právě o těchto lidech, jejichž památka z obrazu nových Kunovic postupně vyprchává. Autorům knihy se podařilo na pozadí „jízdokrálovské“ fresky zachytit okamžiky, kdy člověk tradicí přesahuje sám sebe, jako jeden článek nekonečného generačního řetězu. A čtenář musí pomyslně smeknout. Před dílem obou autorů, ale snad ještě více před těmi, o nichž je psáno.

Jiří Jilík

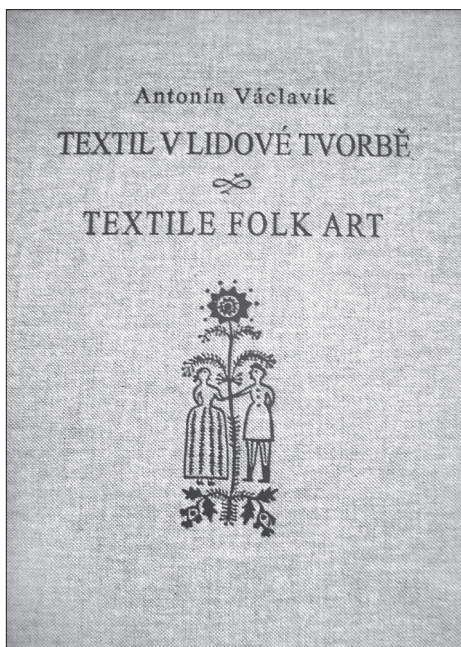
Antonín Václavík: Textil v lidové tvorbě. Lidové umělecké textilie v Čechách a na Moravě. 2. doplněné vydání v Ateliéru IM Luhačovice 2009, 384 s.

Zájemci o studium lidového textilu čekali dlouhé roky na vydání česká verze knihy A. Václavíka *Textil v lidové tvorbě*. Ti, kteří vládli odbornou němčinou, angličtinou či francouzštinou mohli z tohoto pramenu čerpat již před padesáti lety. Měli možnost nahlédnout do trojjazyčně vydané obrazové práce o lidových uměleckých textilech, z nichž každá vyšla samostatně – *L'art populaire du textile* a *Textile Folk Art* a *Volkskunst und Gewebe*, kterou vydala Artia Praha v roce 1956.

Nové české vydání se zrodila zcela náhodou při objevení rukopisu v pozůstalosti Václavíkovou dcerou. Úvodní textová část, která je v češtině a angličtině (francouzské a německé je jen resumé s popisy obrázků), tvoří jednu čtvrtinu díla, zbytek je barevná a černobílá příloha. Monografie je souhrnem Václavíkových teorií na ornamentální motiviku, kterou rozebírá, snaží se vysvětlit její vznik, třídí motivy podle jejich funkcí – ochranná, blahonosná, věštící a motivy spojené se zeměděly nebo matřimoniálního a svatebního významu. V následující části rozebírá styl ornamentiky, který u nás existuje; jednak západní, který je charakterizován spíš realistickým vinutým ornamentem nebo východní, který je více geometrického rázu a to v části Slezska okolo Jablunkova, v nejnižnější části Valašska a na celé jihovýchodní Moravě (Václavík píše Moravském Slovensku). Václavík uvádí, že i přes dobové vlivy, které působily na vývoj ornamentiky, se lidovost v ornamentu dochovala i *po obsahovém a stylovém přetvoření*.

Pro lidovou ornamentiku a výtvarnost, v lidové kultuře vůbec, je velmi důležitá barevnost. O problematice barev pojednává jednotlivě, charakterizuje ji, přesně určuje její funkci v lidovém prostředí a datuje její rozšíření či oblibu, ale také vývoj barevnosti a kombinace barev. O ukázkách materiálů, ze kterých se šily různé druhy krojových součástek a na které se vyšivalo nebo zdobilo šňůrováním, aplikacemi, pojednává v následující části. Dotýká se přímo druhů zdobených textilií a konkrétně vyjmenovává, jaký materiál se k čemu používal v domácnosti, na obřadní, pracovní i sváteční součástky. V neposlední řadě vzpomíná vyšíváče a vyšíváčky a jejich práci v lidovém textilním zdobení.

Poslední část odborného textu tvoří stat Jaroslava Orla o technikách v textilním lidovém umění, jímž dal základ materiál, na který se vyšivalo. Autor uvádí jednotlivé druhy stehů, spojující, tvořící ornament, stehy ukončující a formující

a uvádí výčet stehových technických prvků i se vzorníkem. Stejně jako Václavík ve svém výkladu i Orel doplňuje svá fakta ukázkami v barevné příloze označené římskými číslicemi nebo černobíle fotografické příloze, které je označená arabskými číslicemi. Autor ukazuje v příloze techniky, styl nebo motiviku na krojových součástkách, které bezpečně znal. Při běžném prohlédnutí obrazové přílohy je třeba konstatovat, že lokální určení nejsou správná – tab. XXV–XXVII – výšivky nejsou z obcí uvedených na popiskách, stejně jako datace u dýnka z Podluží č. 273. Dýnka z ženského čepce na č. 174 není z Vlčnova, ale z Uherskohradištska, č. 175 není z Drslavic, ale z Vlčnova, dýnka na příloze č. 183 není z Hradčovic, ale z Uherskohradištska. Zcela mylná je popiska na obrázku č. 178, která uvádí detail vyšívání přes vrapy a v závorce je dodatek – pracovní halena. Zvláště je, že přesto, že autor pojednává o výšivkách z Hradčovic na str. 46, je popiska doprovázející toto pojednání v tabulce XXI a XXII popsána jako výšivka z ženského kroje z Vlčnova. Nevím, zda kontrola textu s popiskami, popř. jen popisek byla při přepisu práce dostatečná. Omyly uvádíme jen u předmětů, u kterých jsme si opravdu jistí. Tento nedostatek poškozuje výjimečnou práci, na kterou několik generací čekalo desítky let. Kniha Antonína Václavíka *Textil v lidové tvorbě* patří k řadě jeho publikací, které jsou nejen pramenem k teoretickému bádání, ale především výzvou k hlubšímu zamýšlení nad dalšími nevybádanými jevy v lidové kultuře.

Ludmila Tarcalová

Veronika Géciová-Komorovská: Ludový kult svätých patrónov na západnom Slovensku. Bratislava 2009, 128 s., obr. príloha.

Uctívání světců v lidovém prostředí západního Slovenska, rozšíření a forma se zvláštním přihlédnutím k oblasti ležící západně od řeky Nitry na základě terénního výzkumu, archivních pramenů i dostupných odborných prací - to byl hlavní cíl autorky publikace. Pomocí historicko-srovnávací metody autorka zkoumala problematiku v časovém i prostorovém horizontu a vedla k vytyčení specifík lidového uctívání patronů na Slovensku, které srovnala s projevy lidové religiozity v jiných zemích. Zaměřila se také na geografické vymezení kultu jednotlivých patronů a sledování migrace jejich uctívání.

V. Géciová vymezila základní pojmy jako kult, lidová víra a uvedla je také v pojmání slovenských i evropských etnografů a antropologů; zmínila klasifikace lidových patronů podle jiných badatelů. O vlastní zařazení světců do určitých skupin se nepokusila. Svoji práci rozčlenila na okruhy - zemědělství patroni, zde větší pozornost věnuje zejména svatému Vendelínovi, patronům chránící před živelnými pohromami (sv. Florián, sv. Jan Nepomucký) a světcům chránící zdraví lidí i dobytka.

Do okruhu zemědělských patronů zahrнула autorka světe, kterým je připisována ochranná moc nad polnostmi, vinicemi, úrodou obecně, měli chránit i domácí zvířectvo a dobytek. Fakt, že v oblasti západního Slovenska kult některých zemědělských patronů upadl, zmiňuje v kontextu s rozšířenější uctívání sv. Martina, ale i další z okruhu těchto světců v českém prostředí a na Moravě. Mezi ojedinělé světe, uctívání v několika málo lokalitách západního Slovenska, zařadila autorka sv. Štěpána, jako patrona koní, a připomněla obyčej svěcení ova (26. prosince), dále sv. Leonarda (6. listopadu) patrona vězňů, zajatců a ochránce dobytka před nemocemi, zejména před morem. Výjimečnými byly případy uctívání španělského světe Izidora (15. května) v obcích Radošovce a Nová Lehota, jako patrona rolníků, obzvláště ženců. V západoslovenských horských oblastech byl místně rozšířen také kult sv. Huberta (3. listopadu), patrona lesníků a myslivců.

Autorka rozebírá více uctívání sv. Vendelína (20. října), patrona dobytka, které bylo značně rozšířené i díky převážně pasteveckému způsobu obživy, chovu hovězího dobytka a ovcí ve sledované oblasti. V tomto kontextu je zde zmíněna legenda o životě sv. Vendelína a počátku jeho uctívání v oblasti Porýní, na jehož rozšíření měl vliv především vzkvétající obchod s dobytkem. Na Moravu a jihozápadní Slovensko se dostal kult

tohoto světe zřejmě z dolního Rakouska. Pomocí obrazů, soch a sakrálních staveb zasvěcených sv. Vendelínovi, které V. Géciová etnokartograficky zpracovala zjistila, že největší koncentrace míst kultu tohoto světe je na jihovýchodní Moravě a jihozápadním Slovensku. Podrobně byly popsány zobrazování a atributy sv. Vendelína - poutnická hůl, mnišské roucho a knihy, jako symboly poustevnictví a šíření křesťanství; v průběhu 15. století byly obohaceny o oblek pastýře, pastýřskou hůl a pasoucí se ovce. Určité prvky se v zobrazení světe lišily i ve zkoumaných lokalitách; cenné je zde srovnání s moravským prostředím. Obšírně pojednává o formách uctívání sv. Vendelína. Mezi ně patří obyčej spojené s jeho svátkem nebo s prvním výhonem dobytka na pastvu, např. pro ochranu dobytka se do krmení podávaly nastříhané modlitby *Nejlepší Vendelíne, oroduj za nás*. Den svátku sv. Vendelína byl často také termínem, kdy končila pastva; kolem sochy světe bylo zvykem hnát dobytek na pastvu.

Obdobným způsobem v celé šíři rozebírá autorka velmi uctívaného světe ve vinařských oblastech, patrona vinařů, sv. Urbana (25. května). Tento den byl mezníkem prací ve vinici, konávalo se procesí za dobrou úrodu a k jeho svátku se vážala řada pranostik. Plastiky tohoto světe nechyběly téměř v žádné kapličce ve vinohradech a často se umísťovaly do výklenků v lisovních a vinných sklepích.

Do skupiny patronů, kteří měli chránit před živelnými pohromami, řadí autorka sv. Floriána a sv. Jana Nepomuckého. Oba světi zemřeli mučednickou smrtí, která souvisela s vodním živlem, čímž jim byla přičtena moc vládnout nad vodami. V obcích a městech byl sv. Florián (4. května) uctíván jako ochránce před požárem nejen na celém území Slovenska, Moravy a Čech, ale také v dalších evropských zemích. Kult sv. Floriána se rozšířil patrně z Polska a Rakouska, kde byl již od 15. století zobrazován s vědem, ze kterého lije vodu a tím hasí požár. Jeho sošky bylo možno nalézt v kapličkách, ve výklencích štítů domů nebo v jizbách domů. K jeho sochám byly konány také procesí a slouženy mše.

Snad jako ještě rozšířenější vidí autorka kult sv. Jana Nepomuckého, o jehož popularizaci se zasloužili jezuité brzy po kanonizaci v roce 1729. Zde je velmi podrobně rozebrána historická skutečnost smrti Jan z Pomuku i legendy související s jeho mučednictvím. Podle lidových představ měl tento světec, který se utopil po shoení z mostu do Vltavy, moc nad vodním živlem a mohl odvrátit záplavy a povodně. Rozšíření jeho uctívání na Slovensku dává autorka do souvislosti s velkými a častými záplavami, kterými své okolí ohrožovaly řeky Dunaj, Váh a jejich přítoky.

Poslední skupinu tvoří ochránci zdraví a obzvláště patroni před nakažlivými chorobami a jejich epidemiemi. K nejrozšířenějším patřil na Slovensku kult sv. Rocha, sv. Šebestiána a sv. Rozálie, jejich uctívání sahá až do středověku. Velkým ochráncem před morem a patronem celého města byl v Trenčíně sv. František Xaverský. V tomto kontextu se opět autorka věnuje i srovnání úcty k těmto patronům na Moravě, jmenovitě v Uherském Hradišti a Uherském Brodě.

Své patrony prosili lidé o pomoc i při konkrétní nemoci; proti nemocem krku měla pomáhat přímliuva sv. Blažeje (3 února). Poměrně velké množství kostelů je na slovenském území, převážně však v jeho východní části zasvěceno lékařům sv. Kosmovi a Damiánovi (27. prosince). V závěru je věnována pozornost kultu sv. Antonína Paduánského, se zvláštním zřetelem na jeho schopnost přinést bezdětným manželům dítě. Autorka zde upozorňuje hlavně na významné poutní místo Horu sv. Antonínka nad Blatnicí.

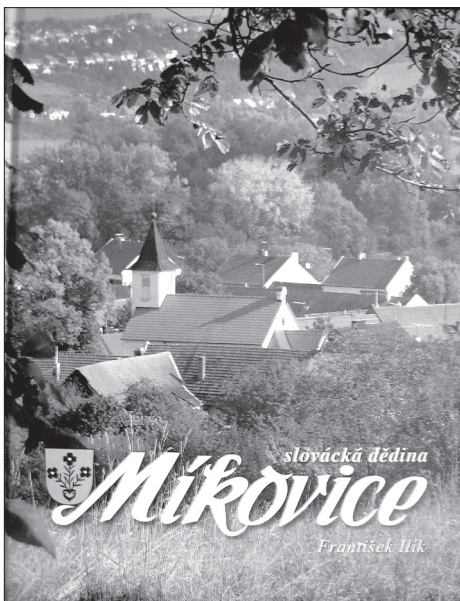
Práce Veroniky Géciové – Komorovské je přínosem pro poznání lidové religiozity v určitém regionu. Škoda, že autorka nevyužila studie pojednávající o světcích, jimž byla věnována Mezinárodní konference karpátologické komise pro lidové obyčeje s názvem *Světcí v lidové tradici* v roce 1995. I tak je publikace cenná tím, že zpracovává v podstatě nedotčené téma lidové zbožnosti, její formy, prostředky a projevy. Předložené dílko může být inspirujícím pramenem pro práci podobného tématu v dalších oblastech, nejen na Slovensku.

Marta Kondrová

František Ilík: Míkovice, slovácká dědina. Uherské Hradiště 2009, 144 s.

Návrat ke kořenům, takový by mohl znít podtitul knihy Františka Ilíka (1944) *Míkovice, slovácká dědina*. Nebyl asi první z rodáků Míkovic, kteří pocítili potřebu získat poznání o svém rodišti, historii, osobnostech či místních lidových tradicích. Na základě svých životních prožitků, vyprávění nejstarších pamětníků a s využitím zápisků kronikářů obce se rozhodl sepsat knihu o obci Míkovice, kterou vydalo Město Uherské Hradiště. I když psaní knih nepatří k jeho každodenním činnostem, za pomoci PhDr. Blanky Rašticové, pracovnice Slováckého muzea, napsal monografii, kterou věnoval svým dětem. Za knihu budou jistě vděční a rozumět jí budu i samotní občané Míkovic, neboť ta kniha je vlastně o nich a tedy pro ně.

Autor začíná svoji knihu pojednáním o nejstarších dějinách obce s poukázáním na konkrétní archeologická sídliště a objevy. Důležitá

je první zmínka Míkovic z roku 1258 a historie příslušnosti samotných Míkovic; pak autor přechází ke správě obce, místnímu soudnictví, přes poslední léta monarchie, první světovou válku a období mezi dvěma světovými válkami. Výklad je doplněn historickými dokumenty zachycující míkovické občany v různých situacích popisovaného období. Tak jako jiných obcí, i Míkovic, se nejvíce v posledních padesáti letech dotkla druhá světová válka a násilná kolektivizace, kterou Ilík popisuje podle skutečných výpovědí. Spolkový a společenský život dodnes patří k velmi bohatým; především činnost dobrovolného spolku hasičů či myslivců, sportovců a divadelníků. To vše zahrnuje publikace doprovázena bohatou fotografickou dokumentací. Historie školství, která se zde začala psát rokem 1841, doplňuje autor citáty z kronik. K lidovým tradicím se František Ilík vrací v kapitolách, které pojednávají o tom, jak se dříve bydlelo, jedlo a co se vařovalo. V kapitole přímo nazvané *Lidové tradice* se jen letmo zmiňuje o obřadní lidové kultuře, která je součástí společenského a kulturního života obce. Je škoda, že autor tuto kapitolu nerozpracoval obsáhleji až popisněji, neboť Míkovice jsou obcí, která je bohatá na výroční i rodinné zvyky a obyčeje, na lidové tradice vůbec.

V následující malé kapitole vyjmenovává pohromy, které Míkovice stihly za léta své existence. Konec knihy tvoří dvě kapitoly, které pojednávají o okolní přírodě, vinohradnictví, ovocnářství a nakonec autor uvádí zajímavé stavby a objekty v obci. Součástí knihy jsou i míkovické osobnosti, seznam všech starostů a předsedů Místního

národního výboru a také všech stárek a stárků od roku 1951.

František Ilík bude svou knihou připomínat místa či události, především svým rodákům, kteří již žijí roky mimo svoji obec, které se jim jistě dávno vytratily z paměti. Autorovo osobité podání a subjektivní hlediska dodávají knize na dokumentační hodnotě. Knihou o Míkovcích vzdal autor hold své obci, která si to právem zaslouží.

Ludmila Tarcalová

Pavel Valíček: „...mně bude muzika do rána, do dna hrát!“ O lidové hudbě a kroji v Hroznové Lhotě. Hroznová Lhota 2009, s. 216.

Hroznová Lhota se po pěti letech dočkala další publikace týkající se samotné obce. V roce 2004 sepsal Marek Junek knihu, jež se týkala dějin obce, další rodák, Pavel Valíček, se s vehemencí sobě vlastní, pustil do sepsání knížky o lidové hudbě a o kroji v rodné Hroznové Lhotě. Přesto, že víme, že autor není školený etnograf či historik, podařilo se mu vydat knihu, která má pro národopisce a zájemce o lidovou kulturu velký význam. Autor nashromáždil nesmírnou spoustu písemného, dokumentačního, archivního materiálu a nevynechal základní prameny týkající obce a oblasti Hroznolhotska. Problematiku historie lidové hudby a kroje v Hroznové Lhotě dovádí až do současnosti.

V úvodní části zmiňuje sběratelský zájem badatelů od přelomu 19. do konce 20. století; zahrnuje sem i pojednání o tanečním a hudebním repertoáru. Zde využívá starých zvykoslovných záznamů Rozky Falešnikové z 30. let 20. století, které popisují fašank a zcela zapomenutý tanec *klátkový*. Vyjmenovává tance, které se tančí při různých příležitostech za doprovodu různých druhů muzik. Kapitola má doplněnou fotografiemi výročních obchůzek o šlaháče, masopustu, dožínkách nebo Novém roce.

Lidové muziky a muzikanty mapuje již od roku 1795. Na základě Štěpkovy kroniky a sčítacích operátů popisuje vývoj gajdošské tradice přes muzikantský rod Nekarů a Strachotů i s rodokmeny. Celou kapitolu doprovázejí dobové fotografie s obsažnými popiskami, které umocňují hodnotu obrázku. Autor neopomněl ani vliv lidových muzikantů a muzik z okolí, např. z rodu Trnů, Kubiků, Ňorků či myjavskou Samka Dudíka. V poslední závěrečné stati první části vzpomíná kněždubské rodáky a časté návštěvy významných osobností v Hroznové Lhotě. Zmiňuje i kulturní přesahy z Hoňacka na Hroznolhotsko a vzájemné ovlivňování již od druhé poloviny 19. století; na-

konec uvádí pochybnost o správnosti zařazení obce Hroznové Lhoty k dolňáckým obcím.

Pojednání o krojích tvoří druhou polovinu knihy. Hned na začátku se snaží přiblížit vývoj a změny kroje v Hroznové Lhotě od počátku 19. století do dneška. Jako pracovní pomůckou si zvolil vývojové období do roku 1850, od roku 1850 do 1. světové války a kroj v období po 1. světové válce. V úvodu autor zmiňuje, že vývojové změny u kroje šly pozvolna, ale chybí nejstarší vývojová fáze, kterou nezachytil ani Klvaňa. Ten popisuje stav kroje až v poslední třetině 19. století. Kroj byl původně jednotný, jehož první vývojové období můžeme posunout do období druhé poloviny 18. století. Pod vlivem nových farností a dalších historických a společenských událostí, docházelo k mnohem podrobnější diferenciaci, k vytvoření vlastních krojových typů, které se vyvíjely po celé 19. století. Ani Klvaňa neměl z tohoto časového údobí více informací o lidovém oděvu. O úpadku kroje mluvíli již známé osobnosti (J. Uprka, A. Frolka, F. Dvorský) koncem 19. století, i když z našeho pohledu to bylo období, které klasifikujeme jako stadium vývoje kroje vrcholící v rozvinutých formách a dekoru. Až období po 1. světové válce můžeme pokládat za období, kdy kroj zaniká jako obecně užívané oblečení vesnického kolektivu a začíná ztrácet kolektivní závaznost.

V jednotlivých vývojových obdobích, které se v podstatě shodují s naší vývojovou linkou, popisuje autor jednotlivé krojové součástky a snaží se nastínit podobu kroje. Vše dokumentuje spoustou dobových a velmi výstižných fotografií. U popisu kroje na str. 114 je snad třeba zmínit, že bílý fěrtoch v daném období plnil funkci obřadní sukně a pojem *šírky* je krajové pojmenování a je tedy krojovou součástíku pojmenovat jako spodnice (i). Stejně tak *kadle* na širším Uherskohradištsku *kadrle*, by měly být popisovány jako volány u rukávů. Škoda, že nezjistil další názvy motivů výšivek, které by byly jistě dobrou pomůckou pro odborníky a zájemce o lidovou výšivku. Autor velmi dobře zachytil vývoj kroje i s jednotlivými součástkami, které by měl při popisu nejdříve nazvat obecným názvem a pak místními názvy asi psát v kurzívě.

Na závěr se snažil o historicko-etnografický rozbor vývoje a podoby kroje. I když v mnohém je možné s autorem souhlasit, i pro fundované odborníky je problém zjistit všechny vlivy, které působily na vývoj kroje, co je nejvíce ovlivnilo a proč dostaly právě takovou podobu, jakou známe z písemných a ikonografických dokladů. Věřím, že se najdou i v dalších obcích takovíto jedinci, nadšenci, kteří na základě důvěrně známých skutečností své obce mohou sepsat podobné dílo jako autor této knihy. Patří k řadě těch, kteří se

snáží o krojovou čistotu a o rozvoj lidové kultury v tradiční podobě. Vydanou knihou, vybavenou i CD s nahrávkami cimbálové muziky s primášem P. Mičkou a J. Valíčkem, dal autor pokyn ostatním obcím v jeho následování, a za to mu patří upřímný dík.

Ludmila Tarcalová

Mezinárodní konference „TĚLO JAKO KULTURNÍ FENOMÉN“ s podtitulem „JÁ NEJSEM DŘEVO, JSEM DUCH A TĚLO“

Historii tradičních dvouletých cyklů tematických etnologických setkání subkomise pro lidové obyčejy v rámci Mezinárodní komise pro studium lidové kultury v Karpatech obohatila konference, která proběhla ve dnech 16. a 17. září 2009 v Hodoníně. Jejím uspořádání v letošním roce významně napomohly Slovácké muzeum v Uheruském Hradišti, Masarykovo muzeum v Hodoníně a Sekce pro lidové obyčejy České národopisné společnosti. Téma vyvolalo i živý mezinárodní zájem a tak vedle odborných pracovníků a specialistů z různých výzkumných oborů z Čech přijali pozvání kolegové ze Slovenska a Chorvatska. Na konferenci odeznělo 30 příspěvků, jejichž stručná rešerše by přesáhla možnosti této zprávy. Sborník z vystoupení, který k tisku připravuje Slovácké muzeum, umožní obohatit poznání z rozmanitých pohledů na problémy minulosti i na jejich přesahy do potřeb a zájmů současnosti, od minulosti jen zdánlivě vzdálených. Přednesené

příspěvky vyváženě postihly teoreticko-metodologické otázky fenomenologie smyslu a projevů lidského těla v prostředí tradiční kultury i její časové a místní vázanosti, spojené s otázkami estetizace a humanizace lidské existence v antropologickém rozměru. Analyzovaly formy ritualizace tělesných znaků a projevů prostřednictvím médií a komunikací v konkrétních rodinných a společenských prostředích. Značná pozornost byla věnována jedné ze stěžejních oblastí tradiční lidové kultury - úloze těla a tělesnosti v magických rituálech a věštbách, symbolizacím jednotlivých částí těla (např. vlasů, očí, rukou, nohou, srdce) v sociální komunikaci, v utváření identity v obřadní kultuře, umění či náboženství. Stranou nezůstaly ani rozbor reflexe těla a tělesnosti v literárních pramenech, ve slovesném folklóru, ve výtvarném umění a v materiální kultuře. Zaujaly referáty, věnované místu, významům a potřebě tělesného krášení a hygieny, klopotným cestám v uplatňování praktických forem péče o zdraví těla - léčebných praktik a přínosu lidového léčitelství. Mezioborové příspěvky zejména z historie, teologie a religionistiky podnětně exponovaly kontrpozice a souvztáhnosti vztahu těla a duchovní očisty, duchovna a tělesna v biblickém pojetí. Referát z oblasti lékařské etiky mimo jiné poukázal na změny dosavadních představ o limitech lidského těla. Naplnil se tak záměr organizátorů, aby tématem byl duch a tělo v jejich rozporné jednotě, ztvárňující antropologické konstanty lidské rodové existence.

Shrňeme-li, pak konference potvrdila, že tělo jako (nejen) kulturní fenomén a tradicí zprostředkované sebevyjádření lidských potřeb, zájmů a intencí, je v kontextu etnologických zkoumání i v mezioborovém přesahu inspirujícím tématem pro soudobá bádání, a to jak z hlediska dotváření obrazu české kulturní paměti, tak pro zkoumání jeho současných žitých forem.

Alexandra Navrátilová

Konference „ANTONÍN VÁCLAVÍK (1891–1959) A EVROPSKÁ ETNOLOGIE. KONTEXTY DOBY A DÍLA“

V roce 2009 si celá etnografická obec připomněla padesát let od úmrtí PhDr. Antonína Václavíka, profesora Masarykovy univerzity v Brně. Při příležitosti výročí úmrtí tohoto významného vědce, zakladatele luhačovického muzea a autora mnoha stěžejních odborných publikací a studií, uspořádal Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity Brno a Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně ve spolupráci s Katedrou etnologie a kulturnej antropologie Filozofické fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě, Českou národopisnou společností v Praze a Městem Luhačovice ve dnech 14.–16. října 2009 v kulturním domě Elektra v Luhačovicích mezinárodní vědeckou konferenci. Konference se zúčastnilo přes osmdesát etnografů, folkloristů, historiků umění a dalších odborníků z několika zemí, kteří během tří denního jednání referovali

v sedmi tématických okruzích – *Antonín Václavík – zakladatel moderní české a slovenské etnologie, Projekty a teoretická východiska I., Etnologická slavistika a balkanistika, Mezi národopisem, etnologií a antropologií, Metodologie a historiografie oboru, Projekty a teoretická východiska II.* a *Antonín Václavík a rodný kraj.*

Mezi čestnými hosty byla i dcera A. Václavíka Iva Drápalová, která tento obor taktéž vystudovala a v diskuzi přispěla osobními zážitky a připomínkami. Součástí konference byla prohlídka lázní, otevření Václavíkova naučného chodníku v Pozlovicích a večerní kulturní program, který finančně podpořil městys Pozlovice. V Pozlovicích se totiž Antonín Václavík narodil, v prostředí zemědělské rodiny i v blízkosti luhačovických lázní prožil své dětství a mládí.

Konference byla velkým poděkováním dosud žijící první generace vysokoškolsky vzdělaných moravských etnografů a folkloristů, kteří absolvovali Václavíkem založený samostatný seminář pro etnografii a etnologii, ale také jejich pokračovatelů – absolventů Katedry etnografie a folkloristiky UJEP či Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity Brně.

Ludmila Tarcalová

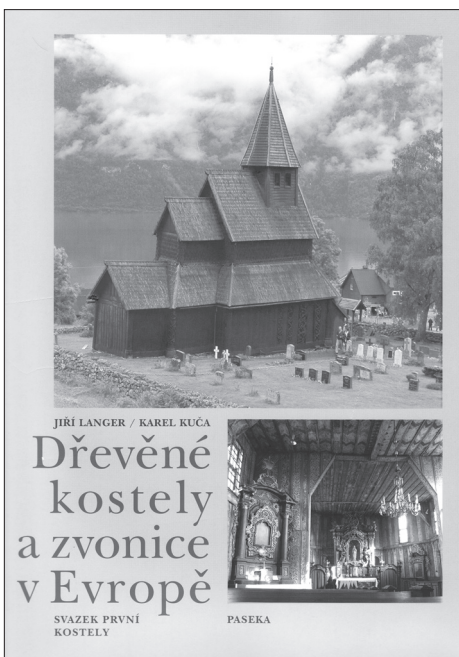
Langer, Jiří–Kuča, Karel: Dřevěné kostely a zvonice v Evropě. Dvousvazkové dílo. Svazek první – Kostely, svazek druhý – Zvonice. Vydalo nakladatelství Ladislav Horáček – Paseka v Praze a Litomyšli v roce 2009, grafická úprava Pavel

Štefan, svazek první 526 s., svazek druhý 500 s., kolem 2 500 fotografií a kreseb.

V roce 2009 se mezi vydanými tituly objevil zcela mimořádný počín – dvousvazkové dílo Jiřího Langra a Karla Kuči *Dřevěné kostely a zvonice v Evropě*. Jde o naprosto výjimečné a jedinečné dílo, které nemá obdoby nejen u nás, ale i v celé Evropě. Autory jsou dvě významné osobnosti v oboru lidového stavitelství – PhDr. Jiří Langer, CSc. a Ing. arch. Karel Kuča. Jiří Langer, historik, etnograf a muzejník, se dlouhodobě ve svém odborném zájmu věnuje lidovému stavitelství. Po ukončení vysokoškolského studia historie a postgraduálního studia muzeologické etnografie na Filozofické fakultě UK v Praze a složení aspirantury v Národopisném ústavu SAV v Bratislavě, dlouhodobě působil ve slovenské Oravské galerii a Valašském muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm. Celoživotně se věnuje, kromě i jiného zvláště terénním výzkumům lidového stavitelství a problematice muzeí v přírodě. Od roku 1964 pracuje v mezinárodní *Komisi pro studium lidové kultury v Karpatech a na Balkáně*, je šéfredaktorem periodika *Ethnologia Europae Centralis*. Svě odborné zkušenosti, znalosti i množství etnografického materiálu získaného dlouhodobým terénním výzkumem zúročil v bezpočtu hodnotných příspěvků a studií uveřejněných v mnoha odborných časopisech, sbornících, ve velmi přínosných samostatných i spoluautorských publikacích a encyklopediích, podílel se na koncepcích a budování muzeí v přírodě, především na Slovensku, ale i u nás. Významný je i jeho přínos v problematice metodologie a terminologie lidového stavitelství. Svůj odborný zájem dlouhodobě zaměřuje na tematiku dřevěných kostelů.

Karel Kuča, architekt a publicista. Vystudoval Fakultu architektury Vysokého učení technického v Brně. Působil v památkových ústavech v Brně a Českých Budějovicích, od roku 1991 se věnuje historii architektury, urbanismu, zabývá se teorií památkové péče. Je autorem i spoluautorem mnoha knih i odborných článků. Obdivuhodné jsou především jeho práce lexikografického a encyklopedického charakteru vztahující se svým zaměřením na urbanismus a architekturu měst, architektonické památky a zvláště se specializuje na výzkum a dokumentaci zvonice.

Vydané dílo autorů vychází z dlouholetých terénních výzkumů dřevěných kostelů a zvonice nejen u nás, ale i v mnoha evropských zemích, z jejich dokumentace fotografické i kresebné, z odborných poznatků získaných badáním o dané problematice, jejíž hloubkou a podrobnou znalost v díle přesvědčivě prokazují. Teritoriálně zahrnuje rozsáhlé území Evropy, od Anglie po Rusko a od

Norska po Rumunsko. Oba svazky jsou obrazovým materiálem doslova nabitě, obsahují na 2 500 barevných fotografií a kreseb, které jsou výběrem z databáze sdružení *Společnost pro výzkum dřevěných kostelů a zvonice* čítajícího na statisíce obrazových položek, v textu knihy píše o 1 986 kostelech a 3 076 zvonících. Jak uvádí předmluva díla, oba autoři se dané tématice věnovali mnoho let nezávisle na sobě. Při práci nad jiným obdivuhodným dílem – encyklopedií *Evropská muzea v přírodě (Atlas památek)*, se zrodilo rozhodnutí: výsledky svých mnohaletých badání a terénních výzkumů společně uspořádat a vydat ve společné publikaci. Pro uskutečnění tohoto cíle také založili odborné sdružení *Společnost pro výzkum dřevěných kostelů a zvonice*. V letech 2005–2008 uskutečnili množství zahraničních cest po evropských zemích, v nichž navštívili a dokumentovali několik tisíc dřevěných a roubených kostelů a zvonice a pořídili přibližně 300 tisíc snímků. Přesto autoři upozorňují na fakt, že nepředkládají kompletní katalog evropských dřevěných sakrálních staveb, ale snaží se o to, prezentovat tyto stavby v jejich nadregionálním významu, jako určitý kulturní fenomén, který překračuje politické hranice států, a poukázat na jejich celoevropské a genetické souvislosti. Svou práci považují za souhrn existujících poznatků v této problematice a materiálovou základnu pro další badání. Tematika dřevěných kostelů je samostatně zpracována v první knize. Druhá kniha se věnuje dřevěným zvonícím. Každá z nich je uspořádána a pojata jiným způsobem, tak

jak si to vyžaduje stav bádání a charakter dané problematiky.

Autor prvního svazku, Jiří Langer, jej obsahově člení z hlediska různých úhlů pohledu – z hlediska teritoriálního, významového, regionální náboženské tradice a historických souvislostí, ideologických opodstatnění, konstrukčního řešení i památkové ochrany. Kniha je tak rozdělena do pěti základních kapitol. Nejobsáhlejší je kapitola první – I. *Investorské představy o sakrální architektuře a úkoly jejího řešení*, jež je tvořena sedmi podkapitolami, v nichž kostely člení podle jednotlivých částí Evropy, jejich konkrétních zemí či regionů a vývoje historického i místní náboženské tradice západokřesťanské a východokřesťanské oddělené, nevylučuje v to ani náboženství židovské a islám, všímá si vlivu uměleckých historických slohů na architekturu dřevěných kostelů. Tvarosloví a typ kostelů dává do souvislosti s motivy a důvody, které ovlivňovaly v různých časových etapách a v různých částech Evropy investory dřevěných kostelů. Představu členění může dát například druhá podkapitola *Rané a dřevěné kostely v západní a severní Evropě*, jež je dále strukturovaná na *Západní Evropu, Francii, Anglii a Skandinávii, Zdroje gotiky*; třetí podkapitola je dělena na *České země, Slovensko, Horní Slezsko, Velkopolsko, Malopolsko, Severovýchod Polska a Litva, Barokizace a klasicismus* atd.

U každé evropské země či regionu je uváděno množství konkrétních příkladů staveb, jejich popisů i jejich zasazení do historických, náboženských, kulturních, společenských i ekonomických vývojových souvislostí. U architektonicky typově obdobně řešených dřevěných kostelů v zemích dané části Evropy poukazuje na vzájemné vztahy a vazby. Text doplňuje velkým počtem obrazového materiálu fotografického i kresebného. Kresebná dokumentace vybraných kostelů z pohledového úhlu dává podrobnější představu o stavební konstrukci i vnitřním prostorovém členění konkrétního sakrálního objektu.

V kapitole II. *Ideologická hlediska vytváření dřevěných kostelů* se v jejich jednotlivých podkapitolách zaměřuje na liturgické funkce a významy křesťanských kostelů, na jejich členění prostorové, symboliku kněžišť, vnitřní malby, zabývá se církevními regulacemi. Snaží se jít hlouběji v odkrývání symboliky, významu, ideologického působení, smyslu a motivace architektonického tvarosloví, členění i výtvarného pojetí kostelů, než jen v nejčastěji přijímaném významu estetickém. Podrobně a zasvěceně vysvětluje funkce, význam, symboliku dřevěných sakrálních staveb a jejich výtvarného pojetí vývojovou analýzou související problematiky náboženské a církevní, historické, sociálně společenské i kunsthistorické. Uvádí

konkrétní příklady výtvarných či architektonických symbolových, významových projevů a jejich územní rozšíření a vztahovost. Poukazuje na vzájemné šíření vlivů a vzorů. Vliv proměny funkce v konkrétním projevu od magické, ochranné přes křesťanskou, náboženskou znakovost až po funkci estetickou. Při budování kostelů upozorňuje i na podstatné hledisko obranné a mnohé jiné aspekty. Bohatý obrazový materiál dává konkrétní představu o vnitřním členění, zařízení a vybavení kostelů, dokládá způsob výmalby i jiných výtvarných projevů. Umožňuje srovnání interiérů a jejich výzdoby v různých typech kostelů, v různých evropských regionech a v různých dobách. Samostatně pojednává o mocenských a regulačních zásadách církve, které měly významný vliv na architekturu dřevěných kostelů, o herezích a dalších vývojových tendencích, vlivech a působení reformátorů, které vedly ke změnám v církvi a vzniku nových křesťanských církví. Tyto církevní proměny vnímá v historických souvislostech a specifičích v jednotlivých částech Evropy (v Německu, Anglii, v skandinávských zemích, ve střední Evropě, Rusku, Ukrajině apod.). Upozorňuje rovněž na významné důsledky státních nařízení a stavebních regulací na architekturu kostelů.

Kapitola třetí III. *Konstrukce dřevěných kostelů* se zaměřuje, jak již název napovídá, na samotnou konstrukci těchto dřevěných sakrálních staveb. Zabývá se stavebním materiálem – dřevem. Všímá si možností použití dřeva a jeho druhů podle zeměpisné a klimatické polohy té které evropské oblasti. Z typů použitého dřeva pak vyplývá jeho opracování do různých typových profilů, jeho trvanlivost v závislosti na klimatických podmínkách. Podrobně se zabývá jednotlivými způsoby konstrukce sakrálních staveb – kůlové, rámové, sloupové, hrázdné. Podrobně popisuje roubené konstrukce a druhy jejich trámových spojů. Samostatně se zabývá střešními konstrukcemi, klenbami, krovky, střešními krytinami. Uvádí územní rozšíření jednotlivých konstrukčních typů a jejich vývojové souvislosti. Text opět dokládá početnou fotografickou dokumentací i názornými nákresy staveb ve spodní axonometrii, schématickými nákresy krovů, vazeb, trámových profilů, řezů apod. Kapitola doplňuje informacemi o stavitelích kostelů, charakterizuje práci i postavení vesnických tesařů. Popisuje způsob jejich práce, druhy a typy nářadí (seker, pořízů apod.), používané dělkové míry v té které zemi, záleželo i na používaném materiálu apod. Tyto všechny okolnosti měly vliv na charakter dřevěné stavby. V jednotlivých oblastech Evropy i v různých časových údobích se lišily. Autor poukazuje na rozdíly, typy práce tesařů v jednotlivých zemích, na vlivy, jež na ně působily.

Ve čtvrté kapitole IV. *Regionální členění dřevěných kostelů v Evropě* vytváří na základě poznatků o dřevěných kostelech získaných z mnoha evropských zemích vlastní regionální rozdělení, a to podle způsobu proměn tradice stavební konstrukce dřevěných kostelů té které evropské oblasti. Rozlišuje oblasti s kontinuální tradicí minimálních změn, s vývojem architektury formou vnitřních proměn a oblasti s převrstvováním a vzájemným nahrazováním několika tradic. Tyto způsoby a míry proměn a podněty a příčiny, které je vyvolávaly, pak uvádí v konkrétních částech Evropy.

V poslední páté kapitole V. *Památková ochrana dřevěné sakrální architektury* se věnuje dřevěným sakrálním stavbám z hlediska památkářského, poukazuje na jejich hodnoty a potřebuje je chránit. Množství z nich je zapsáno v Seznamech památkové péče jednotlivých zemí, vybrané se dostaly na *Seznam světového dědictví UNESCO*. Přesto vyjmenovává množství dřevěných kostelů, které zanikly – shořely, byly zbourány apod. Poukazuje na možnosti a způsoby jejich ochrany – kromě zápisů mezi památky je to i možnost přenesení objektu do muzea v přírodě, patřičná údržba. Všimá si nevhodných, stavbu poškozujících úprav, použití nových stavebních trendů, například zateplování. Upozorňuje na přínos a prospěšnost tradičních způsobů úprav i údržby dřevěných konstrukcí kostelů, hodnotí celkově stavební technický stav dochovaných objektů. Vše opět dokládá na příkladech z různých evropských zemí. Kniha je opatřena rozsáhlým místním rejstříkem.

Druhý svazek díla autora Karla Kuči je věnován tématice dřevěných i zděných zvoníc v celoevropském měřítku. Její členění se od prvního svazku zaměřeného na dřevěné kostely liší. Tyto odlišnosti vycházejí z charakteru zkoumané problematiky, z její odlišné podoby současného stavu bádání a řešení. Přesto autoři upozorňují na spojitost daných témat, jejich podobnost a do určité míry i provázanost. Práce o zvonících je ve svém přístupu více zaměřena na typologii, regionální členění, katalogizaci. Autor však upozorňuje, že nejde o kompletní katalog všech dochovaných památek tohoto typu, proto ani zpracování problematiky nepovažuje za definitivní, ačkoli množství nashromážděného materiálu je obdivuhodné a představuje obrovskou materiálovou databázi s vysokou vypovídající hodnotou. Jak autor uvádí, *cílem publikace je především co nejúplněji představit zvonice v jednotlivých zemích, shromáždit k nim dostupnou plánovou dokumentaci a na základě tohoto podniknout pokus o sestavení typologie a zčásti i vývoje*. Karel Kuča se terénním i dalším odborným výzkumem zvoníc zabývá dlouhodobě. Shromáždil velké množství

dokumentačního materiálu z celé České republiky i rozsáhlých oblastí evropských. Ve svém díle se snaží o systematizaci a zhodnocení získaného materiálu, rozděluje jej regionálně, vytváří typologizaci. Z takto zpracovaného materiálu vychází v další snaze o zachycení vývojových tendencí, historických i jiných souvztažných souvislostí a vlivů, zabývá se konstrukcí, tektonikou a architekturou staveb. Na základě uvedených parametrů knihu obsahově dělí do čtyř základních kapitol.

1. *Zvonice, jejich definice a funkce*. Zde definuje jaké stavby lze zahrnout pod pojem zvonice, co je charakterizuje, rozebírá pojmové ekvivalenty termínu zvonice v jiných evropských jazycích, shrnuje stručně význam zvoníc. Druhá kapitola

2. *Typologie konstrukce zvoníc, vztah konstrukce, tektoniky a architektury* se zaměřuje na popsání konstrukčních typů a variant zvoníc v návaznosti na jejich geografické rozšíření, zabývá se vztahem konstrukce a tektoniky a architektury zvoníc, udává příklady jednotného typu konstrukce a různých podob vnějšího architektonického ztvárnění stavby. Podrobně se věnuje vývoji zvonice a jejich odlišnostem či souvislostem v rámci evropského měřítka, poukazuje na vlivy – církevní, historické, umělecké, místních stavebních tradic apod. působící na odlišný charakter jejich vývoje v jednotlivých částech Evropy. V třetí kapitole

3. *Přistavěné zvonice* se věnuje tomuto specifickému jevu. Charakterizuje zde co lze považovat za typ tzv. přistavěné zvonice, rozebírá tuto problematiku staveb, uvádí jejich konkrétní příklady v různých koutech Evropy, popisuje konstrukci a jejich vztah ke stavbě kostela, vysvětluje důvody a význam vzniku těchto památek apod. Čtvrtá, stěžejní a nejobsáhlejší kapitola 4. *Regionální rozšíření zvoníc* má charakter katalogizační. V něm rozděluje zvonice podle typologie do několika základních evropských oblastí podle rozsahu rozšíření určitého typu – např. je přiřazuje do oblasti západní Evropy, za velkou oblast rozšíření daného charakteru zvoníc považuje Polsko, dále západní a jihozápadní Ukrajinu, Rusko, samostatné oblasti určuje i ve střední Evropě atd. V každé z těchto základních oblastí určuje další samostatné regiony, nejčastěji v souladu s historickým členěním zemí. Tímto členěním tak vytváří autor v rámci zkoumaného evropského teritoria několik desítek regionů a subregionů podle charakteru, typu a variant zde dochovaných dřevěných zvoníc. Například v západní Evropě samostatně vyčleňuje oblast Anglie, Severní Francie, oblast historického Fríska (na území Nizozemí a Německa), které dále dělí na oblasti Dřevěných zvoníc ve středním Frísku, Cihlových zvoníc na severovýchodě středního Fríska, Cihlových zvoníc ve středním Frísku atd. Na území Polska dělí zvonice například

do regionů Zadní Pomorany, Západní a Východní Prusy, Slezsko, Velkopolsko, Malopolsko, Mazovsko a Podlesí a tak podobně na území celé Evropy. Každý taktó vymezený region všeobecně charakterizuje podle typu výskytu zvonice, uvádí jejich konkrétní příklady, které podrobně popisuje konstrukčně, jejich tvarosloví, zabývá se historickým i stavebně historickým vývojem, poukazuje na vlivy, které na stavby v daných regionech působily, sleduje vzájemnou vztahovost jednotlivých objektů, popřípadě regionů či jejich podoblastí. Tato část knihy tvoří její převážnou část, soustřeďuje zde konkrétní obsáhlý obrazový materiál – velké množství barevných fotografií zvonice, jejich názorných nákrešů a konstrukčních schémat. Obrazový materiál dává ucelenou představu o množství těchto památek v jednotlivých regionech, o jejich různorodosti a pestrosti architektonického tvarosloví, umožňuje srovnání mezi nimi. Knihu doplňuje bohatá mapová příloha s označením rozšíření určitých typů dřevěných zvoníc v Evropě, představu srovnání náboženských vlivů umožňují historické mapy rozšíření náboženských konfesí, národnostní mapa Evropy, mapy jednotlivých evropských zemí s jejich správním rozdělením apod. Celkem příloha obsahuje 32 map. Nechybí ani cizojazyčné resumé, seznam použité literatury i rozsáhlý místní rejstřík.

Dvousvazkové dílo *Dřevěné kostely a zvonice v Evropě* je dílem jedinečným, nemajícím dosud obdoby. Hodnotný obsah díla umocňuje velmi zdařilé grafické provedení knihy, množství kvalitních barevných fotografií i kreseb. Kniha přináší neuvěřitelné množství materiálového bohatství podrobně a do hloubky odborně vysoce v publikaci zhodnoceného renomovanými autory a odborníky ctěnými ve svých oborech – dr. Jiřím Langerem a ing. arch. Karlem Kučou, kteří obdivuhodnou dlouholetou, systematickou a náročnou prací v terénu tento materiál shromáždili, utřídili, popsali. V krátké anotaci nelze plně zhodnotit a postihnout všechny úhly pohledů, nové informace, poznatky a souvztažnosti v odborném textu zaznamenané. Význam díla je bezesporu vysoký. Jistě jej čas a příští generace ještě více zhodnotí, znásobí, ocení. Přesto, že je publikace doslova nabitá množstvím informací a materiálu, autoři si skromně nekladou nárok na vyčerpávající zpracování tématu a považují jej za základ dalšího bádání. Velkým přínosem však je již i samotná tematika dřevěných kostelů a zvoníc, které se dosud nikdo v takovém rozsahu, do takové hloubky a v tak široce pojatých souvislostech, vazbách a rozsáhlém teritoriálním záběru dosud nevěnoval. Jde o dílo bezesporu ojedinelé.

Olga Floriánová

PODNĚTNÁ KONFERENCE V HUSTOPEČÍCH

V dubnu 2009 se v Městském muzeu a v Galerii Hustopeče uskutečnila konference na téma *Rekonstrukce slavnostního kroje a možnosti její aplikace v praxi*. Na jednání byla přítomna odborná i laická veřejnost, organizátoři přizvali jedenáct referujících. Mezi nimi byli nejen etnografové, odborníci muzeí, kteří se problematikou oděvní kultury zabývají profesionálně, zkušení folkloristé, jež se s řešením této problematiky setkávají ve své dlouholeté souborové praxi, ale také starostové okolních obcí jako hlavní představitelé místních samospráv. Vzhledem k tomu, že organizátorem byla Mgr. Soňa Nezhodová, Ph.D. z muzea v Hustopečích, přidružila jednání podtitul *Hanácké Slovácko, jeho tradiční kultura a současnost*. Jako pořadatelka se v úvodu ujala slova nad Heldovou jazykovou mapou Moravy. V příspěvku *Hanácké Slovácko a jeho oděvní kultura* přiblížila průvodní jevy severního a jižního hanáckého Slovácka. V závěru svého prvního vstupu specifikovala a charakterizovala některé vybrané obce severu a jihu tohoto subregionu s nevhodnými vlivy okolních podoblastí i s kritickým pohledem na současný stav deformace krojů v této oblasti. Představila rovněž působivou rekonstrukci kroje z Hustopečí, vytvořenou na základě předlohy - litografie z obrazového díla amatérského malíře Wilhelma Horna. Na rekonstrukci se podílela právě Soňa Nezhodová a výtvarnice Yveta Petrášková, která ji příkladným citlivým způsobem realizovala v praxi, svůj podíl nese i Mgr. Šárka Seifertová, která předkreslovala výšivku, oděvní doplňky zajišťovali Alan Kvasnička z Brna (ušil boty), Ivana Blanářová z Brumovic (klobouk a věnec), opasek zdobený pavím brkem zhotovil Jiří Hýža.

Příspěvek PhDr. Lenky Novákové z EÚ MZM v Brně na téma *Cesty ke zdaru a nezdaru krojové rekonstrukce* přiblížil úspěšné i neúspěšné konkrétní výsledky konzultací veřejnosti s kurátorkou obsáhlé sbírky textilu v brněnské instituci a také postesek nad tím, že často zadavatelé nerespektují rady a doporučení odborníků, což vede k mrhání velkého úsilí a negativním výsledkům, které vlasti nezdařilé realizace představují. Mgr. Blanka Vaněčková z Kobyli představila kroje a rekonstrukce krojů z Kobyli a okolí a jejich uplatnění v rámci roku.

PhDr. Blanka Petráková z Muzea luhačovickeho Zálesí v Luhačovicích zahájila svůj přínosný referát *Krojové rekonstrukce v souborovém hnutí a jejich úskalí* krátkým exkurzem do minulosti a posluchačům přiblížila zajímavou a specifickou přechodnou oblast luhačovickeho Zálesí. Stěžejní

část příspěvku představovala specifikace práce folklorních souborů, v nichž si často vedoucí neuvědomují, že taneční hudební a také krojová stránka musí být v harmonii. Na konkrétních ukázkách demonstrovala vývoj kroje od konce 18. století do současnosti s poukázáním na zdařilé rekonstrukce pro soubor Malé Zálesi v Luhačovicích a také vzpomenula záslužnou práci a obnovu krojů v Kaňovicích.

PhDr. Romana Habartová ze Slovákého muzea v Uherském Hradišti v příspěvku *Rekonstrukce, stylizace, imitace kroje a jeho dnešní podoby* v krátkosti vysvětlila pojmy lidový oděv a kroj, poukázala na „ovlivňovatele“ podoby kroje v průběhu vývoje, specificky pak ve 20. století, čímž zdůraznila zodpovědnou a nezastupitelnou roli krojových krejčích, švadlen, vyšivaček a také družstev a dílen, které se hotovením a výzdobou krojů zabývají. Stěžejní část příspěvku představovalo vysvětlení pojmů rekonstrukce, stylizace, imitace kroje, způsob jeho provádění vždy s vědomím toho, k jakému účelu je replika kroje zhotovovaná. V závěru přiblížila možné inspirační zdroje pro krojové realizace s výběrem ukázek úspěšných rekonstrukcí a stylizací pro některé folklorní soubory z Dolňácka.

Na ni navázala příspěvkem *Používání krojů, jejich rekonstrukce a stylizace v souborové praxi na Uherskohradištsku* PhDr. Ludmila Tarcalová, která zvýraznila důležitost kroje a jeho znakovou funkci a synkretičnost s tancem a zpěvem. Názorně na konkrétních příkladech přiblížila krojové originály, oblekané o svátčích a slavnostech, malé a velké stylizace se zachováváním lokálních prvků a rekonstrukce pro scénické uplatnění, které oživují doklady krojů již v terénu neexistující.

Zlatislava Krůzová z Mikulova jako umělecká vedoucí mikulovských souborů informovala v příspěvku nazvaném *Krojové vybavení v národopisných souborech* o problematice minulosti nově osídlovaného území, o strastech a úspěších obnovování krojů v průběhu třiceti let existence

folklorních skupin a souborů v tomto subregionu s důraznějším upozorněním na kroj Chorvatů a kroj z Drnholce.

Příspěvek *Rekonstrukce vlčnovského kroje* pro soubor Vlčnovjan přednesla etnografka Slovákého muzea Mgr. Marta Kondrová, která seznámila posluchače s specifickým krojovým ostrůvkem, který Vlčnov, situovaný v oblasti Uherskobrodská představuje. Názorně ukázala promyšlenou přímočarou cestu k realizaci zdařilé rekonstrukce vlčnovského kroje podle muzejních dokladů z poloviny 19. století.

Mgr. Blanka Vaněčková z Kobylí v referátu *Kroj v Kobylí* přiblížila vývoj zdejšího tradičního odívání s poukázáním na některé zajímavé krojové součástky, na specifické úpravy pokrývky hlavy, ale i na rekonstrukci kroje z Kobylí pro místní vdané ženy.

V referátu *Krojování Bítešané dříve a nyní* zaměřila Mgr. Silva Smutná pozornost na oblast vstupní brány z Moravy na Vysočinu. Věnovala se stavu krojů v této oblasti a specifikovala jednotlivá období pořizování krojů v průběhu sta let s pochvalným vyjádřením k uspokojivé situaci dneška.

Závěr jednání patřil domácím zástupcům Lukáši Stávkovi a Ivaně Smolákové ze souboru Zavádka s příspěvkem *Národopisný soubor Zavádka a jeho krojové vybavení*, kteří vyjádřili naději na brzké a optimální řešení krojového fondu ve svém souboru.

Jednání se nezúčastnili z důvodu velkého pracovního vytížení Doc. PhDr. Alena Křížová, PhD., z jejichž úst měl zaznět příspěvek *Svéráz a druhá fáze existence kroje*.

V listopadu 2009 byl jako 4. svazek Edice Města Hustopeče vydán sborníček z konference s názvem *Příspěvky z konference. Rekonstrukce slavnostního kroje a možnosti její aplikace v praxi*, v němž je možno blíže se seznámit s odpřednášenými tématy.

Romana Habartová